

Arthur Rubinstein a Girona

Fa noranta anys de l'extraordinari concert del Municipal

Arthur Rubinstein ha estat considerat sovint el pianista de música clàssica més important del segle xx. Hi pot haver qui no comparteixi aquesta opinió, però no hi ha dubte que aquest concertista jueu tenia un extraordinari talent interpretatiu, una memòria envejable i una tendresa especial quan es posava a tocar el piano. L'emoció que sabia transmetre en els seus concerts, la varen poder copsar els espectadors que varen assistir als dos recitals que va oferir a Girona el març de l'any 1931.

Text > **JOAN BARBARÀ I PUIG**, estudis de la cultura

Rubinstein va venir al món el 28 de gener de 1887 a Lódz, una ciutat polonesa que aleshores estava sota el domini del tsar. Nascut en el si d'una família jueva, de ben petit ja va mostrar tenir una aptitud innata per a la música i una especial predilecció pel piano, mentre una seva germana rebia classes de clavicèmbal. Tot just tenia quatre anys quan ja va ser identificat com un nen prodigi. El seu pare va regalar-li un violí, però el nen no el va acceptar, atès que tenia un instint musical que el menava més cap a l'harmonia i la polifonia. El violinista jueu hongarès József Joachim el va sentir tocar l'any 1891, i quan es va adonar de l'enorme talent que tenia, va demanar a la família poder fer-se càrrec de la seva educació artística.

Amb set anys va oferir el seu primer concert en un festival benèfic, en el qual va interpretar obres de Mozart, Schubert i Mendelssohn. Quan en tenia deu, Johannes Brahms el va voler conèixer i, en sentir-lo tocar, va quedar tan impressionat que li va proposar anar a Berlín a continuar els estudis. A la capital alemanya va tenir per mestre, entre d'altres, el seu compatriota Ignacy Jan Paderewski. A partir del seu debut a Berlín, va començar una carrera fulgurant que el dugué a presentar-se a les millors sales de concerts. Aquesta activitat frenètica va durar

>> Arthur Rubinstein a Londres, poc després d'haver actuat a Girona. (Foto: ARXIU JOAN BARBARÀ)

fins al 1976, en què, amb gairebé noranta anys, va decidir aturar-se, deixar les actuacions i escriure els dos volums de les seves memòries.

Sobrequés, un revulsiu

A començaments del segle xx, els melòmans gironins varen estar d'enhorabona amb l'aparició de diverses iniciatives que varen portar a la ciutat músics virtuoses que hi varen prota-

gonitzar vetllades memorables. Amb la creació, l'any 1904, de la societat Sobrequés & Reigt en el número 11 del carrer dels Ciutadans, i sobretot a partir que Tomàs Sobrequés i Masbernà obrís el seu Magatzem de Música a la Rambla l'any 1920, els afeccionats a la música varen viure una autèntica època daurada que es va perllongar, pràcticament, fins a l'esclat de la Guerra Civil.

>> Les mans del pianista reproduïdes al museu de Łódz. (Foto: ARXIU JOAN BARBARÀ)

Sobrequés va ser un autèntic dinamitzador de l'activitat musical a la ciutat, atès que el seu establiment no es dedicava només a vendre instruments, sinó que també distribuïa gramòfons i discos. A banda d'aquesta activitat comercial, Sobrequés publicava mensualment la revista *Scherzando* i organitzava dos o tres concerts de categoria cada any, que els afeccionats esperaven amb delit, atès el gran nivell dels intèrprets que venien. Enric Granados, Pau Casals o Eduard Toldrà varen ser alguns noms que, aquells anys, donaren renovada vida al Teatre Principal (avui Municipal).

Un altre mèrit impagable que cal agrair a Sobrequés va ser l'organització de recitals, no sols al teatre, sinó també en altres sales. Això va donar vida a locals nous de trinca, com ara el Teatre Albéniz, el Saló Gran Via o el Coliseu Imperial, que varen adequar els seus

espais perquè fossin aptes per a melòmans. Aquests cenacles artístics, més endavant, varen abandonar l'activitat musical i varen centrar la seva programació en l'exhibició cinematogràfica. A finals del segle xx, totes aquestes sales que havien apostat en exclusiva pel setè art varen acabar tancant, víctimes de la pressió urbanística i de la crisi dels cinemes.

L'Associació de Música de Girona

A banda de la tasca incansable de Tomàs Sobrequés, aquells anys varen aparèixer altres grups que varen estimular l'activitat musical a la ciutat. Al voltant de la Sala Athenea, impulsada per Rafael Masó i altres intel·lectuals, a partir de 1913 es varen organitzar diferents temporades de música de cambra. L'any 1916 es va crear la Societat Gironina de Concerts, una associació efímera que va donar pas a partir de

«Aquest genial intèrpret de Chopin ha merescut els més grans elogis de tota la crítica», destacava L'Autonomista abans del concert

1922 a l'Associació de Música de Girona (AMG), una entitat musical que va tenir una trajectòria brillant fins a la Guerra Civil. Per conèixer a fons com es vivia, aquells anys, la música a Girona, és imprescindible rellegir l'article «La Casa Sobrequés, un focus de cultura musical a Girona», publicat per

Joan Gay en el número 169 de la REVISTA DE GIRONA.

L'AMG va organitzar regularment, des de la seva creació la temporada 1922-23, recitals de música clàssica, que agrupava en els anomenats «cursos». Gràcies a aquesta iniciativa, durant uns quants anys els millors concertistes que hi havia aleshores en

>> Tomàs Sobrequés editava cada mes la revista musical Scherzando.

(Foto: ARXIU JOAN BARBARÀ)

el panorama català i europeu varen visitar la ciutat. El *Diari de Girona* va avançar, en la seva edició de l'11 d'octubre del 1929, alguns noms que l'AMG volia portar a la ciutat en el seu VIII Curs. El rotatiu, dirigit per Santiago Masó, parlava de diversos tríos i quartets i alguns solistes, com ara la famosa violoncel·lista russa Corboussova o el violinista Brodsky, que havia triomfat en el Curs de l'any anterior. Com a gran estrella, la capçalera del carrer de les Ballesteries anunciava l'actuació en aquest VIII Curs «del gran virtuós del piano i dominador de multituds A. Rubinstein». Malgrat que portar Rubinstein era, aquell any, l'objectiu prioritari dels organitzadors de l'AMG, diferents imponderables impidiren, aquell Curs, que el pianista de Łódz vingués a Girona.

La confirmació

Finalment, el 24 de març del 1931, el *Diari de Girona* publicava l'esperada notícia: «La vinguda de Rubinstein a Girona és un fet. El proper 10 de març actuarà en el VI concert de la nostra Associació de Música». El tres

RUBINSTEIN

EL FAMÓS PIANISTA

Associació de Música -- Teatre Principal -- Dimarts, 10 de març de 1931

Per a detalls: Casa Duràn, Plaça de la Constitució

>> Anunci publicat pel Diari de Girona el mateix dia del concert. (Foto: ARXIU JOAN BARBARÀ)

de març, *L'Autonomista* també es feia ressò de l'esdeveniment i escrivia una semblança de l'artista recordant que feia deu anys que no venia a Catalunya (l'any 1916 havia debutat al Palau de la Música). «Aquest genial intèrpret de Chopin ha merescut els més grans elogis de tota la crítica», escrivia el periòdic, que acabava la peça amb unes paraules de Pau Casals: «Són comptats els virtuoses que mereixen el títol d'artistes, en el més noble sentit d'aquesta paraula, però Rubinstein pot ostentar gloriosament aquest títol».

En els dies següents, els dos rotatius que s'editaven aleshores a Girona van anar escalfant l'ambient revelant quin seria el programa que el virtuós jueu tenia previst tocar al Principal. El recital constaria de tres parts en les quals no faltarien Chopin, Falla ni Albéniz. Ambdós diaris varen inserir repetidament publicitat de l'esdeveniment i el mateix jorn del concert, la capçalera dels Masó recordava que aquesta actuació estava reservada exclusivament per a socis i familiars de l'AMG. Si algun afeccionat va voler assistir al concert i no era soci, encara va tenir temps el mateix dia d'arribar-se a la Casa Duran de la plaça de la Constitució per tal de donar-se d'alta a l'entitat organitzadora.

El concert abans del concert

Aquell dimarts 10 de març del 1931, a

>> Isaac Albéniz. (Foto: ARXIU JOAN BARBARÀ)

la tarda, abans d'anar cap al Principal, Arthur Rubinstein va donar un tomb per la ciutat i va visitar, a la Rambla, el Magatzem de Música de la casa Sobrequés. El concertista polonès va aprofitar l'avinentesa per oferir un recital íntim en el saló de música de l'establiment, en el qual va interpretar dues danses de Falla, una cançó de bressol i un estudi de Chopin.

Aquestes peces que el mestre va improvisar varen ser enregistrades per un aparell HMV, que tenia un micròfon Radio Electrola. D'aquesta manera, tots els assistents a l'esdeveniment varen poder tornar a escoltar les peces

immediatament, mentre el pianista era encara a la botiga i, de passada, endur-se'n unes còpies del concert a casa seva.

Tomàs Sobrequés, que amb aquesta iniciativa tecnològica va sorprendre tothom, va regalar també una còpia de l'enregistrament a la Junta Directiva de l'AMG, com a mostra d'agraïment a l'entitat per haver portat l'eminent pianista al seu establiment. His Master's Voice (HMV) —'La Voz de su Amo' en la versió espanyola— era el nom popular amb què era coneguda la companyia britànica The Gramophone Co. Ltd. Això es devia al fet que la discogràfica utilitzava, com a imatge corporativa, un gos que escoltava música amb un gramòfon de disc de corda. Aquesta companyia, que venia discos, gramòfons, etc. va contractar grans músics per promocionar els seus productes. En una d'aquestes campanyes publicitàries, hi va participar Pau Casals tot dient: «El to real, vibrant i emotiu del violoncel exigeix una reproducció precisa. Aquesta és la perfecció que ofereixen els gramòfons HMV».

Un gran recital

Puntualment, a les deu del vespre del 10 de març, Arthur Rubinstein va sortir a l'escenari del Principal. Poques vegades un artista havia aixecat tanta expectació per un concert d'aquestes característiques en el coliseu de

>> Programa de mà d'un concert organitzat per l'Associació de Música de Girona.

(Foto: ARXIU JOAN BARBARÀ)

>> El mestre Civil en el seu despatx. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI.)

la plaça del Vi. El pianista polonès va triomfar a Girona, el recital va ser un èxit i va deixar un record inesborrable en tots els que hi varen assistir. Dos dies després, Francesc Civil va publicar una crítica del concert en el *Diari de Girona* en la qual, sense estalviar-se cap elogi, tampoc es va estar de fer-ne alguna crítica.

L'analista començava la crònica dient que va resultar justificadíssima l'expectació aixecada en l'ambient filharmònic de la ciutat. El succés del concert, l'atribuïa a diverses causes. L'aurèola de gran intèrpret que tenia el pianista estava justificada per la seva continuada i fructífera labor de concertista arreu del món i pel gran record que havia deixat en actuacions passades a Barcelona. L'eximí pianista es trobava en plenes facultats; Civil destacava que el va captivar l'irresistible dinamisme de la seva impecable tècnica i el seu vigor muscular, que li permetia treure del piano una rica gamma de sonoritats.

Civil feia seves les paraules d'un altre crític quan deia: «Rubinstein és com un brau que envesteix salvatgement el teclat i llaura, per dir-ho així, no pas amb les banyes, però sí amb el seu cap i les seves mans, el seu instrument indefens.»

Una altra clau de l'èxit del concert fou la intensa i metòdica promoció periodística que es va fer de l'actuació, cosa que va convertir el que havia de ser un simple recital en un fet extraordinari per a la ciutat.

Una anàlisi crítica del concert

En la seva crítica al diari, Francesc Civil destaca les memorables interpretacions d'Albéniz en el difícilíssim «Corpus Christi en Sevilla» i a «Triana» i «Evocación». L'execució de dues danses d'*El amor brujo* de Manuel de Falla la qualifica directament de perfecta.

El va convèncer l'execució dels tres estudis de Chopin, encara que no tant el joliu *Vals en la bemoll major* del mateix autor, que va repetir en bis. L'*Scherzo núm. 2 en si bemoll* del compositor polonès, segons Civil, tampoc va ser la millor peça de la vetllada: «L'efecte poètic i juvenívol del tema quedà totalment desvirtuat per una desenfrenada carrera».

El mestre Civil acabava la seva crònica lloant el pianista, però concedint-li encara un marge de millora amb

>> His Master's Voice era el nom popular amb què era coneguda la discogràfica The Gramophone Co. Ltd. (Foto: ARXIU JOAN BARBARÀ)

aquestes paraules: «Amb tan belles qualitats d'instrumentista i d'interpret, una mica de cor faria de Rubinstein un dels millors pianistes del món».

Rubinstein i Albéniz

Al llarg de la seva vida, gairebé centenària, Rubinstein va tenir ocasió de conèixer grans músics com ara Brahms, Ravel, Stravinsky, Schönberg, Falla, Villa-Lobos, Piazzola, Strauss, Toscanini... Amb Albéniz també va coincidir, encara que no va arribar a parlar-hi mai. Després d'haver debutat a la capital alemanya l'any 1904, acompanyat per la Filharmònica de Berlín, Rubinstein es va presentar a París, on va oferir una tanda de concerts i va fixar momentàniament la residència. Aquells anys que va viure a la Ciutat de la Llum, freqüentava sovint el *bureau* del propietari del Nouveau Théâtre. A l'oficina d'aquest empresari parisenc sovint es reunien grans músics com ara Dukas o Debussy. De tant en tant, hi havia també un home rabassut amb barbata, molt simpàtic, que no parava d'explicar acudits.

Al cap d'uns anys, retornat a París després d'una gira pels EUA, Paul Dukas va regalar a Rubinstein un llibret tot dient-li: «Mira't això, crec que t'interessarà; és una obra d'Albéniz». Rubinstein es va endur la partitura a casa seva i va veure que era una música molt interessant però difícil d'interpretar. Quan al cap d'un temps es va retrobar amb Dukas, el pianista de Łódz li va preguntar qui havia escrit aquella música, i l'autor de *L'aprent de bruixot* li digué: «Ja t'ho vaig comentar; Albéniz, Isaac Albéniz». El nom no li deia res, d'entrada, a Rubinstein. En veure la cara que posava, Dukas li va recordar que l'autor d'aquella meravella era aquell grassonet amb barba que explicava acudits al *bureau* de Marcel Nancey. Quan tot això va passar, el músic de Camprodon ja feia algun temps que havia mort.

L'any 1916, amb motiu d'uns concerts que el pianista polonès va oferir a Mallorca, va tenir ocasió de conèixer Rosina Jordana (la muller d'Albéniz) i els seus fills Alfons (primer futbolista professional que jugà amb el FC Barcelona i el Reial Madrid, i avi matern de Cecília Ciganer Albéniz, segona esposa de N. Sarkozy), Laura i Enriqueta.

Fins aleshores, Rubinstein no havia gosat tocar mai Albéniz a l'Estat espa-

nyol per por de no estar prou a l'altura. Aquest temor el va comentar amb Rosina Jordana, que també era pianista, i aquesta el va encoratjar a difondre la música del seu espòs per tot arreu, també aquí. Va ser aleshores que Rubinstein va programar *Ibèria* en uns recitals que va oferir a Barcelona i Madrid, i va convidar la vídua a assistir a la sessió inaugural a les dues ciutats.

Un luxe per a la ciutat

Poc abans de deixar els escenaris, Arthur Rubinstein va concedir una entrevista a un prestigiós mitjà. Després de fer un repàs exhaustiu a la seva llarga trajectòria, el periodista li va preguntar: «Mestre, després d'haver estat damunt els escenaris, gairebé de forma ininterrompuda, més de setanta anys, encara assageu?». Rubinstein li va contestar: «Sí, cada dia; perquè si un

dia no assajo, ho noto jo; si no n'assajo dos, ho nota la crítica, i si arribés a estar tres dies sense exercitar-me al piano, se n'adonaria el públic».

Tenia molt talent, però aquesta disciplina, persistència i autoexigència va ser la que va fer de Rubinstein un concertista únic. Malgrat que d'antuvi va haver de lluitar molt per imposar la seva visió personal de la música de Chopin, amb els anys tant el públic com la crítica l'han reconegut com l'interpret més gran de les composicions del músic polonès més universal.

Harold Schonberg, un prestigiós crític del *New York Times*, va escriure: «Quan Rubinstein toca Chopin, tot sona fàcil, però no deu ser una tasca tan senzilla quan no hi ha, al seu voltant, ni un sol pianista al món capaç d'igualar-lo». D'aquest concertista virtuós i extraordinari varen tenir ocasió de gaudir els gironins l'any 1931.

Civil va quedar captivat pel dinamisme de la seva impecable tècnica i el seu vigor muscular, que li permetia treure del piano una rica gamma de sonoritats

>> Portada del disc en què Rubinstein interpreta Córdoba, d'Albéniz. (Foto: ARXIU JOAN BARBARÀ)